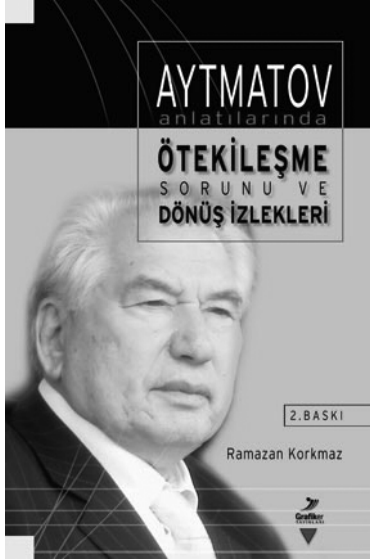

Korkmaz, Prof. Dr. Ramazan (2008), *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Grafiker Yayınları, 226 s. Ankara.

*Veysel ŞAHİN**

“Eserlerimle ilgili pek çok eleştiri yapıldı. Bana göre, her insan algılamasına göre okur. Bazıları yüzeysel olarak okuyor. İnsanın ötekileşmesi ve kendine dönmesi çok zor felsefi bir mesele. Dr. Korkmaz’ın okumaları beni sevindirdi; enerjimi fazlalaştırdı, kamçuladı. Benim eserlerimde söylemek istediklerimi çok iyi anlamış ve dile getirmiş.”
(Cengiz Aytmatov)

Sanat, insanın varoluşsal kaygılarını bir disiplin eşliğinde yorumlama ve nesnelere dünyasını bilinç potasında eriterek onlara yeniden form kazandırma biçimidir. Bu süreç, insanları sürü olmaktan çıkararak “kendi olma” imkân ve fırsatı verir. Böylece “sanatçı, varoluşsal yitimine sürü hâlinde koşan kalabalıkların yaşama refleksi haline gelerek” (s. 11) dünyayı yeniden açılır/yorumlar.

* Araş. Gör., Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü veyselshahin68@mynet.com.tr

2008 yılında yitirdiğimiz ünlü Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov, eserlerinde insanın “kendi olma” süreç ve serüvenleri, ötekileş(tir)menin perspektifiyle ele almaktadır. Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ da *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri* adlı çalışmasında, Aytmatov anlatılarını evrensel bağlamda ele alarak bütün insanlığın “kendi” ve “öteki olma” süreç ve sorunlarını irdeler. *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri* adlı eser, gösterge bilimi, hermeneutik, tarihsel eleştiri ve arketipsel eleştiri gibi okuma biçimleriyle desteklenerek, anlatılarındaki simge/imge değerler, kişi, mekân ve zaman ilişkisi yeniden yorumlanır. Böylece Aytmatov anlatılarının izleksel yapısı (ötekileşme ve dönüş/diriliş izlekleri) ve sanatçının kişisel miti okuyucuya sunulur.

Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri adlı çalışmanın ilk baskısı, Türksoy Yayınlarından çıkarken ikinci baskısı, 2008 yılında Grafiker yayınlarından çıktı. Eser, yapılan bu ikinci baskıyla farklı bir görünüme ve içeriğe kavuşmuş oldu. Yeni kapak tasarımı ve eserin sonuna eklenen fotoğraf albümü, çalışmaya gerçek ve zengin bir kimlik kazandırmıştır.

Eser “Ön söz” (s. 11-12) ile başlar. “Ön söz”de sanat, sanatçı, edebî eser ve Aytmatov’un anlatıları, edebî ve şahsi miti hakkında genel bilgi verilir.

Çalışmanın Birinci Bölüm’ü, “Ötekileşme Sorunu ve Anlamın Yitim Yerleri” (s. 17-110) ana başlığını taşır. Korkmaz bu bölümde “ben” ve “öteki”, “ötekileş(tir)me”, ve “öteki” gibi kavramlar arasındaki ilişkiyi felsefi boyutta ele alır. “Öteki-öteki”, kişinin kendi “ben”inin sınırlarını belirlemesi ve kişinin kendisini keşfetmesi gibi özellikleriyle olumlu bir değer, “ben”in otantik varlığını sınırladığı ve onu kendine dönüştürüp yok edip soysuzlaştırdığı için de olumsuz bir değer yüklendiğini belirtilir. Aynı zamanda “öteki” ile “ben” arasındaki ilişkinin gerekli olduğu ancak belirli bir sınırı aşmama, birinin diğerini tamamen etkisi altına almaması koşuluna bağlı olduğu vurgulanır. Korkmaz, “‘öteki’ kavramı ile ‘ötekileşme’ ve ‘ötekileştirme’ kavramları arasında derin niteliksel ayrımlar vardır. Birincide, farklı iki görüngünün bakış açısına göre birisi, hem “ben” hem de “öteki” konumlarını kendi içinde barındıran özdür. İkinci de ise, ‘ben’in kendi varlık alanını ihlal ve işgal göndermeli bir yöntemle genişletme çabası sezilir.” (s. 17) diyerek bu kavramların birbiriyle olan bağlantısını irdeler.

“Ötekileşme Sorunu ve Anlamın Yitim Yerleri” ana başlığı; “Saptırılan Kutsallık, Yapay Cennet ve Tanrı Kurguları” (s. 19–29), “Tahrip Edilen Bellek Mekânları” (s. 30–70), ve “İnsanlığın Üç Büyük Tuzağı” (s. 88-110) alt başlıklarıyla derinlemesine incelenir.

“Saptırılan Kutsallık, Yapay Cennet ve Tanrı Kurguları” adlı alt başlıkta insanı var eden değerlerin kutsallığının yitir(tiril)erek ötekiye dönüşmesi ele alınır. Kutsallığı ve değeri yitirilen dinsel ve kültürel değerler, kendileriyle beraber ona tabi olan milletin de yazgısını öteki kıldırdığı vurgulanır. Korkmaz’a

göre geleneğin taşıyıcı gücü, saptırılan kutsallıklarla ataların ruhunu yok sayar ve geçmişle bağlarını koparır. Bunun sebebi olarak da insanların siyasi gücü elinde bulunduranlara tabi olarak onların yarattığı sloganik yapay cennet ve tanrılara inanması gösterilir. Korkmaz, “*İnsanlıkla ilgili ileri sürülen baskın uygarlık ülküleri, yaşamı onaylayan derin köklü düşüncelerden esinlenmek yerine, pratik yararı öne çıkaran köksüz dağınık idealler ve verimsiz uygulamalardan beslendiği sürece ilerleyen uygarlığın intiharı kaçınılmazdır.*” (s. 22) diyerek bu sürecin sebep ve sonuçlarını ortaya koyar.

Eserin “Tahrip Edilen Bellek Mekânları” (s. 30-88) adlı ikinci alt başlığında ise; kimliğin/ruhun oturma mekânlarına yapılan bilinçli saldırılar ve bu bellek mekânlarının tahrip edilme süreç ve yöntemleri tahlil edilir. Korkmaz’a göre insanın, kendini çevreleyen/kapsayan şeyler dünyasına yitip gitmemesi için ona tarihselliğini kazandıran bellek mekânlarına tutunması ve orada kurduğu kendilik bilinci ile hem uzamsal boyutta hem de zamansal boyutta toplumsal geçmişle bağlantıya geçmesi gerekmektedir (s. 31). Çalışmada “Tahrip Edilen Bellek Mekânları”: 1. Deneyimsel Bellek (s. 31-40), 2. Nesnel Belleği (s. 40-53), 3. İletişim Belleği (s. 53-70) ve 4. Kültürel Bellek (s. 70-88) olmak üzere dört başlık altında irdelenir. Korkmaz’a göre insan bu bellek mekânları sayesinde kendilik değerlerine ulaşabilir.

Çalışmanın Birinci Bölüm’ünün son alt başlığı, “Kutsallığın Üç Büyük Tuzağı” (s. 88-110) adını taşır. Korkmaz bu bölümü “Kitlesel Terör; Savaş” (s.85-92), “Yüceltilen Yalıtım; İdeolojik ve Dinsel Koşullanma” (s. 92-99) ve “Ölümcül Kaçış; İçki ve Uyuşturucu” (s. 100-104) başlıkları altında inceler. Burada, insana yönelik mankurtaş(tır)ma bilincin silinmesi yöntemlerinin isim farklılığına rağmen zamanla değişmediğini vurgular.

Eserin İkinci Bölüm’ü, “Kendine Dönüş Yolları” (s. 111–197) ana başlığını taşır. Bu bölüm kendi içerisinde; “Eleştirici ve Dönüştürücü Değerler” (s. 113-142) ve “Kurtuluş imgeleri ve dönüş izlekleri” (s. 142–196) olmak üzere ikiye ayrılır. “Eleştirici ve Dönüştürücü Değerler”, emek, empati, türküler ve aşk gibi alt başlıklar altında ele alınarak Aytmatov anlatılarındaki kendine dönüş yolları felsefi açıdan tahlil edilir. “Eleştirici ve Dönüştürücü Değerler” başlığı altında; “kurucu”, “biçimlendirici” ve “oluşturucu” değerler olarak görülen “emek ve empati”, “türküler” ve “aşk”ın, insan için nasıl birer tutunma noktası olduğunu, insanın bu yapıcı değerlere tutunarak evrenin kaotik boşluğunda yitip gitmekten nasıl kurtulduğunu dile getirilir.

İkinci Bölüm’ün “Kurtuluş İmgeleri ve Dönüş İzlekleri” (s. 142–196) adlı ikinci alt başlığında akıp giden zaman seli içerisinde öteki/leştiri(i)lme ve “mankurt/laştır(ıl)ma”, problemiyle karşı karşıya kalan insanların, bilinçaltındaki temel dönüş izlekleri ve imgelerine tutunarak yeniden “kendi olma” süreci ele alınır. Varoluşsal nitelikteki bu temel izlekler; “İçtenliğin Fethi, Eve/ Anneye Dönüş” (s. 143–158), “Kutsal Yunak; Anadil” (s. 158–164), “Evrenin

Bilinci; İnsana dönüş” (s. 165–176), “Doğaya Dönüş” (s. 176–191) ve “Tanrıya Dönüş” (s. 191–197) alt başlıklarıyla Aytmatov ait eserlerin temel hypogramik çıkarımı yapılır. Hangi nedenle olursa olsun kendi gerçeğinin dışına düşerek bellek mekânları tahrip edilmiş insanın, bu temel dönüş izleklerine tutunarak kendini yeniden kuracağı/ dirilteceği belirtilir.

Bir fark edilmişler bütünü olarak ortaya konan *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri* adlı çalışma; suların, toprağın, rüzgârın ve ateşin sırrını ödünçleyen bilge kişi Cengiz Aytmatov’un gelecek kuşaklara sağlıklı bir biçimde aktarılması görevini üstlenir. Yaşamın sonsuz akışı içinde öteki/leşme talihsizliğine uğramış “*mankurt/mankurtlaştırılmış*” insanların kendi ülkü değerler dünyasını “öteki”nin, ötekileşmiş değerlerinde inşa etmesi “ben” diriliş ve sonsuz açılımlarını yok eder. Bu anlamda Prof. Dr. Ramazan Korkmaz’ın çalışması, bir bakıma Aytmatov anlatılarını yeniden okuma veya resimlerdeki negatif verileri tabederek resme dönüştürme çabasıdır. Bu çaba, zaman içindeki insanlık maceramızın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.